

הרב גדעון ויצמן

מניעת היריון עקב הששות מפני קורונה

א. הצנת השאלות

זוג צעיר ללא ילדים מתכננים היריון אבל פוחדים מכך בשל וירוס הקורונה. הם רוצים למנוע היריון עד אחרי ששני בני הזוג יתחסנו. האם מותר להם למנוע היריון במקרה כזה?

באופן דומה, בני זוג שיש להם ילדים, הם אמנם כבר קיבלו חיסון, אך הם חוששים מהיריון בעת הזאת, שמא החיסון שקיבלו עלול ח"ו לפגוע בהיריון. האם מותר להם למנוע היריון במקרה הזה?

ב. מניעת היריון במקום של סכנה ובמקרים אחרים

הגמרא (יבמות יב ע"ב, כתובות לט ע"א, נדרים לה ע"ב, נידה מה ע"א)¹ מביאה ברייתא:

שלוש נשים משמשות במוך: קטנה, מעוברת ומניקה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו.

כל המקרים שבהם רבי מאיר הורה להשתמש במוך הם מקרים שיש בהם חשש סכנה: שמא הקטנה תתעבר ותסתכן; שמא המעוברת תתעבר שוב, והדבר יסכן את העובר; שמא המניקה תתעבר ותצטרך להפסיק את ההנקה. יש מחלוקת, האם לדעת רבי מאיר, לנשים אלה מותר להשתמש במוך ולכל שאר הנשים אסור², או שלדעתו, נשים אלה חייבות להשתמש במוך, ושאר הנשים אינן חייבות, אבל רשאיות לעשות זאת³.

לכאורה, השאלה כאן היא לגבי השחתת זרע, שנדון בה בהמשך. אבל יסוד הדיון נוגע לעצם מניעת ההיריון. האם מותר למנוע היריון רק במקום של סכנה, כפי שעולה מפשט הגמרא, או שמא יש מקום להתיר מניעת היריון גם שלא במקום של סכנה.

האחרונים דנו להתיר שימוש באמצעי מניעה גם במקום שאין סכנה:

1. מקור הסוגיא בתוספתא (נידה פרק ב הלכה ו).
2. רש"י (יבמות יב ע"ב ד"ה משמשות במוך): "מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות, כדי שלא יתעברו", וראה תוספות (שם ד"ה שלש): "פירש הקונטרס: מותר לשמש במוך, אבל שאר נשים אסור משום השחתת זרע".
3. תוספות (שם).
הערת העורך (א.כ.): אמנם לשיטת התוספות שם מדובר במוך לאחר תשמיש ולא במוך קודם תשמיש, שלדבריהם השימוש בו אסור תמיד. וראה דיון בשיטות הראשונים בפירוש הסוגיא בספר פוע"ה כרך שלישי פרק עח – התייחסות הלכתית פרטנית לאמצעי המניעה השונים' (עמ' 395–397).

שו"ת חלקת יעקב (אבן העזר סימן סא) כתב:

אך גם במקום שאין סכנה, רק עיני הדיין רואות שמחפשי ההיתר אינם לסיבת להשפיר ולהנעים את החיים, וגם לא להקל מעצמם עול גידול בנים, רק המצב הוא כזה דיוכל לצמוח מזה סכנה או ספק סכנה, ודאי שיש להתיר כדורים כאלה.

בספר אסיא (חלק ד עמ' 175) הובא בשם החזון אי"ש זצ"ל⁴, שאחרי לידה מותר להשתמש באמצעי מניעה לשישה חדשים ועד שנה, אפילו אם אין סכנה או סיבה רפואית אחרת. גם הנשמת אברהם (חלק ג סימן ה ס"ק טז עמ' קלב) כתב בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, שמותר להשתמש באמצעים למניעת היריון לתקופה קצרה במצב של קושי פיזי או נפשי לפי ראות עיני מורה ההוראה.

שו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן קעז) נשאל:

יקרתו קיבלתי, והאותיות שאלוני אודות מניעת ההיריון באישה היולדת בצער, אם מותר לה להשתמש בטבעת עמוק המכסה פי הרחם, כי שמע בשם אחד מגדולי הרבנים בירושלים להתיר בפשטות בשעת צורך גדול, כגון מתיחת עצבי אישה מחמת לידות תכופות.

וכתב על זה:

באישה שאנו רואים בה מתיחות עצבים במידה גדולה מאד, לא מתיחות עצבים סתם, שזה רגיל בכל הנשים, וגם נרגש שלטובת בריאותה היא שתנוח קצת, כי בערך מבנה גופה ייתכן שמלידות התכופות ייולד אצלה ספק סכנה, בזה מטינא שיבא מסברא להתיר טבעת עמוק וכיוצא בזה בזמן מסוים של חצי שנה, ואחר כך צריך שוב לעיין במצבה, כי חלילה להפריז בהיתרים. בכוונה תחילה לא הארכתי בפלפול ובסברא בנושא זה מטעם הכמוס אתי.

שבט הלוי חילק בין סוגי לחץ: בלחץ רגיל הוא לא ראה סיבה להקל למנוע היריון, ורק במצב של לחץ גדול מאוד הוא התיר זאת.

לכאורה כך פסק גם שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ד סימן עד):

אין שום היתר לשמש במוך אף שכבר קיימו פרייה ורבייה, ואין להם ממה להתפרנס, או אפילו שיש חיסרון של בריאות האישה, ורק באופן שיש חשש סכנה ממש, אפשר להתיר. ובדבר האישה שיש לה מחלת עצבים, ומאוד מפחדת להתעבר, הנה יש להתיר לה שלא להתעבר, מצד שהיא חולה על עצבים באופן גדול, ויש להתיר לה אף במוך ממש.

4. יש מפקפקים באמיתות השמועה הזאת בשם החזון אי"ש.

אבל בהמשך התשובה הקל האגרות משה יותר כשמדובר באמצעי מניעה שאין בהם שאלה הלכתית של השחתת זרע:

ובעניין לקיחת גלולות למניעת היריון, באופן שאין סכנה בלקיחת הכדורים עצמם, ובזהירות שהגלולות לא יגרמו שתראה טיפות דם, הנה אם כבר קיימו פרייה ורבייה ויש סיבה כלכלית או סיבה נחוצה אחרת, או אפילו אם לא קיימו עדיין פרייה ורבייה, רק שהאישה חלושה, יכולה לקחת הגלולות למנוע היריון, מאחר שאין בזה עניין של הוצאת זרע לבטלה. ודע שבעניינים אלה צריך בכל פעם לשאול רב מובהק ואין לסמוך רק על הרופא, אף שהוא ירא שמיים.

האגרות משה הקל בלקיחת גלולות גם כשהאישה חלושה, ולא רק במקרה של סכנה או של לחצים גדולים.

ג. צורת המניעה

דבריו האחרונים של האגרות משה מעלים גם את השאלה של סוג המניעה. יש סוגי מניעה, שהשימוש בהם אסור על פי ההלכה או בעייתי יותר. לדוגמא, בקשירת חצוצרות יש איסור סירוס; שימוש בקונדום אסור משום הוצאת זרע לבטלה; כדור שגורם להפלה אסור משום הפלת עובר.

חשוב לציין, שברוב אמצעי מניעה הנפוצים בארץ אין איסור הלכתי מעבר לשאלה של דחיית קיום מצוות פרייה ורבייה. הדבר נכון עוד יותר, כשמדובר בזוג שדוחה היריון לתקופה קצרה כבנידון שלפנינו. לרוב – זוג כזה ישתמש בקוטלי זרע או בגלולות למניעת היריון⁵. אמנם יש שאסרו שימוש בקוטלי זרע, כיוון שיש בהם השחתת זרע, ולדעתם הדבר דומה למוך שהוזכר בגמרא לעיל (שו"ת שם משמעון אבן העזר סימן ז, שו"ת משפטי עוזיאל אבן העזר תנינא סימן א, הגרש"ז אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם אבן העזר סימן ה), אבל רבו המתירים שפסקו שאין בזה השחתת זרע, כיוון שהשימוש בקוטלי זרע אינו גורם לחסימת מעבר תאי הזרע, ואין איסור השחתת זרע אחרי שהזרע נפלט מהגוף (שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן ב), כיוון שאין כאן השחתת זרע בידיים אלא בגרמא (שו"ת ישכיל עבדי חלק ב אבן העזר סימן ו), וכן כיוון שיעילותם של קוטלי הזרע במניעת היריון נמוכה באופן יחסי (הגר"מ אליהו, "השימוש באמצעים למניעת היריון", תחומין לא עמ' 17⁶). לכן יש מקום להתיר שימוש בקוטלי זרע כאמצעי מניעה⁷.

5. אמנם ראינו לעיל, שהאגרות משה כתב על הגלולות, שיש להיזהר "שהגלולות לא יגרמו שתראה טיפות דם". יש לשאול, מה האיסור לראות טיפות דם, הייתכן שיש איסור לאישה להיות נידה? נראה שכונתו היא, שיש חשש שהאישה תדמם ולא תראה את הדם, ואז נמצא שהיא אסורה, אך הזוג לא ישמרו על הרחקות, כיוון שהם אינם מודעים לכך.

6. וזו לשונו: "לגבי האמצעים כמו קצף ופתילות – כיוון שהם אינם בטוחים, אנו מקילים בזה".

7. עוד על שימוש בקוטלי זרע מבחינה הלכתית, ראה ספר פוע"ה חלק ג פרק עח – התייחסות הלכתית פרטנית לאמצעי המניעה השונים' (עמ' 421–422).

אם כך נשארה רק שאלת המניעה עצמה: האם מותר למנוע היריון עקב חשש של הדבקה או פחד מתופעות לוואי של החיסון?

ד. האם סכנה היא סובייקטיבית או אובייקטיבית?

מה המהות ההלכתית והכללית של סכנה? במקרה שאדם חושש ממשו, שבאופן אמיתי אין בו סכנה, האם מקילים לו, או מכיוון שאין סכנה אמיתית, אין לחששותיו משמעות הלכתית? במילים אחרות, האם הגדרת סכנה היא סובייקטיבית או אובייקטיבית?⁸

השולחן ערוך (אורח חיים סימן תריח סעיף א) דן בשאלה, אם מותר לחולה לאכול ביום הכיפורים כנגד דעת הרופאים:

ואם החולה אומר צריך אני [לאכול ביום כיפור], אפילו מאה רופאים אומרים אינו צריך – שומעים לחולה.

המשנה ברורה (שם ס"ק ד) פסק כדעתו של המגן אברהם (שם ס"ק ג), שהוא הדין אפילו כשהרופאים טוענים, שהמאכל יזיק לחולה, בכל זאת מותר לחולה לאכול אותו. דהיינו, מותר לחולה לאכול ביום כיפור גם במקום שהימנעות מאכילה לא תגרום לו לסכנה, ואולי אפילו ההיפך הוא הנכון, והמאכל יזיק לו, כיוון שהוא חושש לרפואתו.

האם דין זה, שמותר לחולה, שמרגיש שהוא נצרך לכך, לאכול ביום הכיפורים בניגוד לדעת הרופאים, קיים דווקא בחולה או אפילו כבריא שמרגיש שהוא נצרך לאכול? הרמב"ם (הלכות שביתת עשור פרק ב הלכה ח) כתב:

חולה שיש בו סכנה, לאכול ביום הכיפורים, אף על פי שהרופאים הבקיאים אומרים: אינו צריך, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.

משמעות דבריו היא, שהיתר זה נאמר בחולה שיש בו סכנה, וכך הוא בגמרא (יומא פב ע"א): "חולה – מאכילין אותו על פי עצמו".

אך ראה שו"ת חתם סופר (אבן העזר חלק ב סימן סב), שנשאל על אדם שלא נשתנו פניו, והוא הולך ומתחזק כבריא, ואמר שהוא צריך לאכול ביום הכיפורים, אם שומעים לו. החתם סופר פסק, שאין היתר לאחרים להאכילו, אבל מותר לומר לו שייקח בעצמו אוכל. ראייתו היא מהמשנה (אבות פרק ה משנה ה), שהיה נס בבית המקדש, שלא הפילה אישה מריח בשר הקודש. התוספות יום טוב (שם) כתב בשם רש"י, שאולי אותה אישה הריחה בשר הקודש ונתאוותה לו, ובכל זאת לא היו מאכילים אותה. לכאורה יש להקשות, הרי זה פיקוח נפש, ומדוע לא האכילו אותה? תשובתו של החתם סופר היא, שמוכרחים לומר, שמדובר באישה שלא הוכר עוברה ולא נשתנו פניה, ולכן לנו אסור להאכילה.

⁸. ראה:

Hansson SO, "Risk: objective or subjective, facts or values", *Journal of Risk Research*, 13:2(2010),pp. 231-238.

לעומת זאת, שו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן ז אות ג) טען, שאם אישה אומרת שהיא בהיריון, אף על פי שלא הוכר עובריה, ואף על פי שאין פניה משתנות, אחרים מאכילים אותה, כשהיא טוענת שהיא זקוקה לכך והיא אינה יכולה לקחת בעצמה, אפילו אם היא חשודה לשקר. לדבריו, הנס בבית המקדש היה באישה שבעצמה אינה יודעת שהיא בהיריון, ולכן לא מאכילים אותה.

יוצא מכך, שגם במקרה שאין בו פיקוח נפש ברור, אלא שאדם חש סכנה בעצמו, מותר לו לאכול ביום כיפור, ונחלקו אם אחרים מותרים להאכילו.

מהדברים הללו אנו רואים, שהגדרה של סכנה היא סובייקטיבית ותלויה באופן אישי בהרגשתו של כל אדם – מה נקרא סכנה ומה לא. דהיינו, אף שבאופן אובייקטיבי דעת הרופאים והמומחים היא שאין סכנה, בכל זאת מקילים לאדם החש שהוא בסכנה. הסברה מבוססת על הפסוק: "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד, י, ראה יומא פג ע"א וט"ז שם ס"ק ג), ולכן אדם מכיר את מצבו טוב יותר מכל גורם מקצועי חיצוני⁹.

אמנם שו"ת הרדב"ז (סימן אלף קל"ח [חלק ד סימן סו]) פסק, שדין זה נאמר רק לגבי אכילה, אבל אם החולה יאמר שהוא צריך תרופה מסוימת – לא שומעים לו, אלא בזה ישמעו לדעת הרופא, כיוון שהרופא בקי יותר ומכיר את המצב הרפואי.

משמע מדבריו, שיש להבדיל בין מצבים שבהם אדם חש סכנה שקשורה לגופו, כמו רעב וכדומה, שבהם מחשיבים את הדבר הזה כסכנה ומקילים לו, לעומת מצב רפואי ידוע שבו לא מתחשבים בחששות שווא של האדם. במצב רפואי מתייחסים אך ורק למומחים ולדעה הרפואית המקובלת.

על פי האמור לעיל, יש לומר בנידון שלפנינו, שלא מקילים לאישה שחוששת להרות, אם אכן הדעה של הרופאים, רובם ככולם, היא שאין בזה סכנה ממשית.

יש לציין, ששו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן עג אות ה) פסק, שמותר לכפות על חולה לקבל תרופה או טיפול רפואי, אם כל הרופאים מסכימים שזה הטיפול הנכון והוא הכרחי, אך הוסיף:

9. אמנם ראה ערוך השולחן (שם סעיפים ה-ו):

אבל הדבר תמוה, דלפי הנראה אפילו שלא ביום הכיפורים, אם החולה מבקש לאכול, והרופא אומר שהאכילה תזיק לו – אין נותנין לו. וכן הוא מעשים בכל יום, שהרי גם זה מהלכות הרופאים להבין שהאכילה תזיק לו. והרבה פעמים אנו רואים שהחולה מבקש דבר המזיק לו, ואין נותנים לו על פי ציווי הרופא. וכי מפני שעתה יום הכיפורים מיגרע גרע? בתמיה. ובשלמא כשהרופא אומר אינו צריך, כלומר: שיחיה בלא זה – שומעין מפני הספק לחולה, כיוון שגם לדעת הרופא לא תזיק לו האכילה. אבל כשאומר שהאכילה תזיקנו – איך אפשר להאכילו, אפילו בלא יום הכיפורים, וכל שכן ביום הכיפורים? וצריך עיון גדול. ונראה לעניות דעתי דהגדולים שאמרו דין זה – אין זה בחולה המוטל במיטה. דבחולה כזה – פשיטא ששומעין לרופא כשאומר שהאכילה תזיקנו. ואף בחול כן הוא. ורק כשאומר שלא תזיק ולא תתקן, והחולה אומר שיינזק אם לא יאכל – בזה אמרו חכמינו ז"ל ששומעין לחולה, ולא כשהרופא אומר שתזיק לו האכילה.

יהיה באופן שלא יתבעת מזה, שאם יתבעת מזה, אפילו שהוא עניין שטות, אין לעשות, כי הביעתותא אפשר שיזיקהו וגם ימיתהו, ויהיה זה כהמיתוהו בידיים, ולכן יותר טוב שלא לעשות בעל כורחיה.

דהיינו, במקרה קיצוני, שהפחד גדול עד כדי כך, שהוא בעצמו יכול להוות סכנה ולסכן את מצב הבריאות של האדם, יש להתחשב בכך.

ה. האם יש סכנה להרות בעידן הקורונה

מגפת הקורונה הביאה איתה תחלואה רבה וסכנות רבות. יש עלייה במספר הלידות מוקדמות, וכן במספר המקרים של מוות תוך רחמי אצל נשים שחלו בקורונה תוך כדי ההיריון¹⁰. נשים בהיריון שנדבקו בקורונה חשופות יותר לתופעות חמורות של המחלה¹¹. אמנם המחלה היא דבר חדש ואין הרבה ניסיון לגביה, אך בכל זאת נראה, שיש לחשוש מהסכנה.

האם היה מותר למנוע היריון בימי הקורונה, לפני שהיה חיסון? שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן סז) לא הסכים להתיר מניעת היריון אפילו במקום של סכנה, אם יש דרך אחרת לטפל בבעיה. במקרה של אישה שחולה במחלה שפוגעת בכליות ושיש בה סכנה להרות, האגרות משה המליץ שאם היא תשכב במיטה במשך כל תקופת ההיריון, היא לא תסתכן, ולכן אין לה היתר למנוע היריון.

מדבריו רואים, שגם במקום של סכנה ממשית אין היתר למנוע היריון, אם יש דרך אחרת להיזהר. נראה לי, שגם במקרה שלפנינו, שמירה על כללי המגפה, שמירת מרחק, עטיית מסכה וכו' – כל אלו ממעטות את הסיכון להידבק. מה גם שכל זמן שלא היה חיסון, לא ידעו כמה זמן יצטרכו למנוע היריון עקב אותם חששות. באופן כללי, לגבי היתרים למניעת היריון, כתב שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן סד), שיש להתיר רק לזמן קצר, זמן קצוב וידוע מראש, ואין לתת היתר לתקופה בלתי ידועה. אם כן יש להדריך את הזוג לשמור על כללי הבריאות ולא למנוע היריון.

ו. מניעת היריון לצורך קבלת חיסון

עתה, שבחסדי ה' יש חיסון, האם כדאי להמליץ לבני הזוג למנוע הריון עד שיתחסנו? נראה, שהדבר תלוי בלחץ של הזוג, כפי שראינו לעיל בדברי בעל שבט הלוי. אם הזוג

10. ראה:

Khalil A, von Dadelszen P, Draycott T, Ugwumadu A, O'Brien P, "Change in the Incidence of Stillbirth and Preterm Delivery During the COVID-19 Pandemic", *JAMA*. 2020; 324(7). pp. 705-706.

11. ראה:

Wastnedge EAN, Reynolds RM, van Boeckel SR, Stock SJ, Denison FC, Maybin JA, Critchley HOD, "Pregnancy and COVID-19", *Physiol Rev*. 2021 Jan 1; 101(1), pp. 303-318.

לחוץ מאוד והחיסון הוא זמין בטווח קרוב, יש להתיר להם למנוע היריון כדי להתחסן ולצאת מהלחץ. אם ניתן להרגיע את הזוג ולהדריך אותם לשמור על עצמם ולא להסתכן, יש מקום לעשות ככה ולא להתיר מניעת היריון¹².

אף על פי שקיים מעט מאוד מידע לגבי קבלת חיסון כנגד קורונה תוך כדי היריון, כל ארגוני הבריאות בארץ ובעולם טוענים שאין סכנה להתחסן בהיריון¹³. ממילא, גם אין סיכון לאישה שקיבלה חיסון בעצם הכניסה להיריון. יש אמנם דיון לגבי השפעת החיסון בחודשים הראשונים של ההיריון, אבל נראה שאין בכך סכנה ממשית. לכן אין צורך למנוע היריון לאחר קבלת החיסון, אלא אם הזוג לחוץ מאוד, ואז יש מקום להתיר מניעת היריון עד שתפוג ההשפעה של החיסון, שזה, ככל הנראה, כשבוע לאחר קבלת החיסון השני.

ז. סיכום

בחסדי ה' זכינו, שפותח באופן מהיר מאוד חיסון נגד קורונה, ומכון פוע"ה מעודד את כל מי שיכול להתחסן.

אין סיבה אמיתית למניעת היריון קודם החיסון או מייד לאחריו, ולכן אין צורך להתיר מניעת היריון.

למרות זאת, אם הזוג חושש מאוד, רואים מדברי הפוסקים, שיש מקום להתיר מניעת היריון עד כשבוע לאחר קבלת החיסון השני. אולם אם ניתן להרגיע את האישה ולהבהיר לה, שאין סכנה אמיתית בקבלת חיסון גם תוך כדי היריון, עדיף לעשות כן מאשר להתיר מניעת היריון.

12. הערת העורך (א.כ.): בעניין זה ראה גם שיעורי תורה לרופאים (חלק ד סימן רכה), שכתב שבמקום שיש אווירה של פחד מפני אדמת, והאישה מבוהלת ואינה מוכנה להיכנס להיריון לפני שתתחסן, מותר לה למנוע היריון עד לאחר שתתחסן.

13. ראה לדוגמא:

<https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/the-moderna-covid-19-mrna-1273-vaccine-what-you-need-to-know>